

nja koja osvetljavaju probleme; moja pitanja se odnose, na kulturnu politiku, na generacije, levičarstvo, datosti; da li smo svesni specifičnosti bića nacionalnosti, posledica mesta koje je Symposion zauzimao u vojvodanskoj kulturi, toga, koji su kriteriji jedne demokratske prakse, koja znači isto što i sloboda kritičke autorefleksije, građanskog hrabrosti, izricanja autonomnog mišljenja; da li smo promislili najbitnije momente nesleda *Simpsona*: makar to, koliko je potrebna jedna strategija, koja bi opravdavala taktiku i koja bi bila kriterij jedne i moralno relevantne prakse. Ništa nije tragikomičnije od onog intelektualca, koji se »kritikujući« postojeće prilagodava postojećem.

SLUČAJ »UJ SYMPOSIONA« IZ 1983.

Oto Fenjeviš

Slučaj »Uj Symposiona« iz 1983. godine dosad je bio tabu tema pred vojvodanskom javnošću. Pet i po godina je prošlo od smenjivanja Janoša Siverija i cele te redakcije, koja je tada brojala 15 članova. Članovi bivšeg uredništva su godinama bili sputavani i onemogućeni da otvore raspravu, diskutuju na tu temu u pokrajinskim listovima, novinama, na bilo kom skupu ili forumu, pa čak ni prethodni sastav Predsedništva DKV nije nikad stavio na dnevni red ovu problematiku. Janoš Siveri je bio sprečen čak i na novosadskom kongresu književnika Jugoslavije da pročita svoj referat koji se bavio situacijom mladih pisaca mađarske narodnosti u Jugoslaviji. Taj njegov referat koji je on ipak priložio jedva je ušao u tu knjigu koja sadrži dokumente sa kongresa. Bilo je raznih pritisaka da se to izostavi, da se to negira. Ali zahvaljujući doslednosti i beskompromisanosti urednika ili uredništva, taj tekst se ipak našao u knjizi koja sadrži te kongresne dokumente. U tom referatu je Siveri opisao celu genezu tog događaja, odnosno celu tu hajku koja je bila pokrenuta protiv tadašnje redakcije »Uj Symposiona«. Treba reći da je ona generacija pokušavala da izgradi jedan alternativni subjektivitet, koji se već od samih početaka sudario sa zidovima pokrajinske kulture birokratije, tako je krajem sedamdesetih godina, politikantski osporavana tematski broj o erotici, tako je minirana i pesma *Poetica licentia Ota Fenjevisti* na početku osamdesetih godina. Događaji, vezani za ovaj slučaj iz 83. su plod i rezultat nagomilanih problema tokom više godina. Glavni uzroci hajke bili su pesma *Ota Tolnaja* i napis *Viktorije Radič »Pozorište u pozorištu«* koja se bavila reorganizacijom Sterijinog Pozorja. U tom napisu ona je spomenula dva pokrajinska političara na položaju: *Nandora Majora* i *Dušana Popovića*, koji su po njenom mišljenju dosta pridoneli tome da se Pozorje pretvori u jednu tromu, glomaznu i anemičnu manifestaciju. Posle tog napisa je pokrenut postupak smenjivanja, traženi su razno-razni uzroci, povodi, greške i celokupno dotadašnje delovanje redakcije je bilo zigosano kao anarholiberalno, ultralevičarsko, pa su lansirana i takva shvatanja, da su članovi te redakcije imitatori beogradskih navodno anarholiberalističkih kulturnih strujanja, da oni ugrožavaju kulturnu autonomiju pokrajine, da su suviše otvoreni prema savremenim umetničkim tendencijama u Jugoslaviji i u svetu, da su idejno neosetljivi i politički nezreli itd. To su bile te etikete koje su deljene kapom i

- mislim da biti intelektualac nije konstitutivna osnova u reprodukciji moći.
12. Edgar Morin: *Intelektualci: Kritika mita i mit kritike*, Marksizam u svetu, navedeni broj.
 13. Z. Puhovski: *Epohalni neuspjeh Marcsove intencije?*, Filozofska istraživanja 1984. br. 8.
 15. O ovome: *Cornelius Costariadis: Les cone-fours du habyvinthe*, Edition du Semil, Paris, 1978., nemački prevod 276.
 16. L. Kolakovski: *Intelektualci protiv intelekta*, In. Kultura, 1982, 56.
 17. O opasnosti prakse bez teorije, vidi: *Th. W. Adorno: Marginalien za Theorie und Proscis*, in *Stichworte, Kritische Modelle 2*, Frankfurt 1969.
 18. T. V. Adorno: *Estetička teorija*, Nolit, Beograd, 1979, 25.
 19. O markuzeovskom »senzibilitetu«: *Jürgen Habermas: Herbert Marcuse über Kunst und Revolution*, In: *Kultur und Kritik*, Suhrkamp, 1973, 345—351.
 20. Prema Andreasu Hajnsu avangarda je u šezdesetim godinama samo u Americi mogla za-stupiti radikalne estetičke mogućnosti. A. Hyssen: *Mapping the Postmodern*, New German Critique, 1984. br. 33.

šakom na račun redakcije. Naravno te konkretne optužbe smo tada odbili i sa lakoćom opovrgli. Međutim nas nisu saslušali, nego su samo terali po svom. Većina tih optužbi su bile apsurdne, na primer: optuživani smo i zbog toga što smo preuzimali i prevodili tekstove iz jugoslovenske štampe, o nekim tadašnjim aktuelnostima, zatim nam je pripisana krivica što smo objavljivali neke strane pisce koji su inače objavljivani u drugim listovima naše zemlje pa čak i u *Vojvodini*.

Zaista se svašta pripisivalo na naš račun. U toj hajci, u tom etiketiranju su najaktivniji bili bivši generalni direktor Foruŕpa Kalman Fehér, bivši glavni urednik dnevnog lista *Madar So* Karolj Erdelji i Tibor Purger, koji je tada bio predsednik komisije za informisanje u *Pokrajinskoj Omladinskoj Organizaciji*. Kalman Fehér i Karolj Erdelji su čak primoravali neke književnike i novinare da pišu protiv te redakcije. Tibor Purger je posle smenjivanja Janoša Siverija postavljen za glavnog i odgovornog urednika »Uj Symposiona«. Time što je postavljen jedan takav čovek za glavnog urednika, koji je i sam učestvovao u toj hajci prouzrokovana jedna teška moralna kriza ne samo kod mladih književnika nego i kod starijih. Članovi smenjenog uredništva nisu se odgradili od saradnje, bili su spremni na dalju saradnju, ali pod uslovom da nijedan član bivše redakcije ne bude ignoriran i progonjen. Ali represija je bila nemilosrdna: četvorica su izgubila svoja radna mesta, jedan je imao »političkih problema« na fakultetu, što je bitno uticao na njegovu sudbinu, a članovi Saveza Komunista su bili partijski kažnjeni. Čak osmorica od bivših članova redakcije su godinama bili bez posla. Istina, stanje se ipak konsolidovalo u poslednjih godina, samo je Zoltan Sidi ostao bez posla, a Viktorija Radič je otišla i udala se u *Madarsku*. Ostali su našli svoja egzistencijalna utocišta.

O ovim mladim piscima se godinama govorilo kao o disidentima, bili su na nekoj crnoj listi pokrajinske kulturne birokratije, bili su opasni elementi. Siveri i dan danas ima poteškoća oko objavljivanja svojih pesama u vojvodanskim časopisima. Urednici u listovima su zaplašeni. Njegova knjiga »*Dia-dalok*« koja je izašla u Književnoj Zajednici NS-a godinama se stajala u izdavačkoj kući *Forum* i bila odbijena, a ta knjiga je među najboljima koja su ikad napisana na ovom prostoru na mađarskom jeziku. Kulturna birokratija i njena represija su bila uperena i protiv nekih starijih pisaca. Na primer *Ištvan Domonkoš* je već ranije bio jedinstavno prisiljen da napusti *Vojvodinu*, jer nije mogao da obezbedi egzistenciju za svoju porodicu. *Domonkoš* i danas živi u *Svedskoj*. Na listu disidenata se našao i *Laslo Vegel* koji je svoje romane, eseje jedno vreme morao da objavljuje u *Beogradu*, u *Zagrebu* i u ostalim ju-

goslovenskim časopisima na srpskohrvatskom jeziku. Najsvježiji primeri te represije su se odigrala nedavno u *Forumu*, odnosno u *Madar Sou*. Prvi primer je vezan za devdelijski referat *Ota Tolnaja* o jugoslovenstvu koji je pročitao na godišnjem skupštini pisaca Jugoslavije. Taj tekst su hteli da objave urednici *Madar Soa*, ali u jednom okrnjenom, cenzurisanim obliku. *Tolnai*, pošto je video šta su nameravali da naprave od njegovog teksta (neke delove su hteli da izostave) na vreme povukao rukopis iz štampe. *Madar So* je nedavno objavio i jedan uvredljiv komentar o *Janošu Siveriju*, ali ta ista redakcija je uskratila pravo *Siveriju* da se brani. Takve i slične mahinacije su bile učestala praksa u izdanjima *Foruma* poslednjih godina. Ovi su najsvežiji primeri.

Članovi uredništva bivšeg »Uj Symposiona« pre smenjivanja u koncepciji i u delovanju su se zalagali za otvorenost, zdrav kritički kulturni život, za prikazivanje stvarnosti u što složenijim i dijalektičkim procesima i oblicima, zalagali su se za jedinstveni jugoslovenski kulturni i duhovni prostor. Prevodili su autore sa srpskohrvatskog, sa slovenačkog, sa rusinskog, sa rumunskog, sa engleskog, sa nemačkog itd. Kladili su se za neizbežnost promene i trudili su se da pronadu izlaz iz zakrečivanja krvnih sudova. Birokratija je njihov trud, njihove inicijative primila sa nerazumevanjem. Bivši konsolidovani nonkonformisti i birokratija su ustuknuli od straha pred jednim stvarnim i otvorenim monkonformizmom i pred mogućnošću rušenja suženih pokrajinskih kulturnih okvira. Ta birokratija je kulturu jugoslovenskih mađara shvatila kao geto i budno je čuvala svoje stečene pozicije. Ta nova generacija nije htela prihvatiti tu getoiziranu, skućenu svest, oni su hteli da se otvore prema jugoslovenskoj, prema evropskoj kulturi, prema jednom složenijom kulturnom procesu, hteli su da napuste monolitnost i provincijalizam. Mehanizam naviknut na poltrone, međutim nije mogao svariti radikalnije shvatanje i prožimanje sveta te nove mlade književnosti, koje je bilo upereno protiv duhovne učmalosti i koje je požuralo elementarniju kritiku, veću kritičnost i samokritiku.

Smenjivanjem redakcije »Uj Symposiona« 83 godine na silu je prekinut jedan prirodni kontinuitet u razvoju i popunjavanju književnosti jugoslovenskih mađara novim talentima. Književni život jugoslovenskih mađara je postao anemičan, pisci sve manje pišu, nema mogućnosti za dijalog, za diskusiju, nema konkurencije, sve je utonulo u sivilo. Prema tome slučaj »Uj Symposiona« nije samo problem nekoliko ljudi, on ukazuje na globalne probleme jugoslovenske mađarske kulture, koji su godinama potiskivani. Očigledno da ovaj slučaj treba posmatrati u kontekstu generalnih jugoslovenskih problema.

21. Andorno, ibidem, 67.
22. P. Burger, *Theorie der Avangarde*, Frankfurt, 1974.
23. Nasuprot Benjaminu koji je u avangardi video mesijansko obećanje

Post scriptum

Ovaj članak je napisan poslednjih dana 1981. godine i svakako nosi pečat tog vremena. On pomalo očajnički pokušava da osvetli egzistencijalne probleme jedne kulture u okvirima jugoslovenskog društva. Čini mi se da su moja razmišljanja bila pritešnjena između *Scile* emfatične skepske i *Haribde* subverzivne nade. Danas je verovatno neophodna jedna trezvenija teoretska analiza koja bi ponovo tematizovala ona egzistencijalna pitanja u novom kontekstu. Želeo bih da se objavljivanje ovog članka posmatra kao mogući doprinos analizi, ne nekog pragmatiskog okružja, nego paradigmatičnog krajnje politizovanog kulturnog modela, koji je doživio krah. Prva generacija S i m p o z i o n a o kojoj je ovde ponajviše reč bila je tipičan kulturni pokret u šezdesetim godinama orijentisan prema levičarskim vrednostima. Treća generacija S i m p o z i o n a, čiji sam bio član i čija sudbina je poznata, pokušala je da kritički promisli simpozicionističko nasleđe i da se suoči sa izazovom prisustva u jugoslovenskim okvirima i da razmišlja o prevazilaženju kulturnog »geta« ovaj izazov, pet godina posle smenjivanja redakcije časopisa »Uj S i m p o z i o n« valja ponovo prihvatiti. Preveo: Mirko Gotesman

2. Vidi: A. Turen: *Sociologija društvenih pokreta*. Radnička štampa, Beograd 1983, 1983, 130—157. Naravno, to ne znači da prihvatom Turenovu opštu koncepciju. Up. *Jean L. Cohenu* kritiku: Između upravljanja krizom i društvenih pokreta: mesto institucionalne reforme, in: *Marksizam u svetu*, 1983, br. 3.
3. Lukács György: *Levél a »kisérletrol«*, in: Ifjúkori művek, Magvető, Budapest, 1977.
4. Th. W. Adorno: *Der Essay als Form*, in: *Noten zur Literatur*, Suhrkamp Verlag, Frankfurt a M, 1965, 36. i 38.
5. Bretter György: *Milyen is az angol esszé?* In: *Vágyak, emberek, istenek*. Kriterion, Bukarest, 1970, 265.
6. Bretter György: *Párbeszéd a vágyakkal*, Magvető, Budapest, 1979, 157—173.
7. Ovu recenziću Lukács preuzima iz romana *Dostojevskog Braća Karamazovi*. Vidi: etičke fragmente, in: *Vasárnapi kör*, Gondolat, Budapest, 1980.
8. 9. Up.: *Vj. Katunarić: Jugoslavija kao etničko društvo*, in: *Sociologija*, 1982, 2—3. Isti autor o šezdesetim godinama: *Sistem, klasne borbe i kriza*, in: *Naše teme*, 1983, br. 12. O ekonomskim aspektima vidi npr: *Kosta Mihajlović: Ekonomska stvarnost Jugoslavije*, Ekonomika, Beograd, 1981; *Branko Horvat: Jugoslovenska privreda, 1965—1983 prognoze i kritike*, Zagreb, Ljubljana: *Cankarjeva založba*, 1984. O teorijskoj upotrebljivosti pojma srednje klase s aspekta šezdesetih godina: *Z. Golubović, D. Uskoković, M. Stojanović, A. Mimica, Analiza studije o strukturi jugoslovenskog društva*, in: *Klase i slojevi*, Odsjek za sociologiju, Fil. fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1977.
10. Žan-Pol Sartre: *Funkcija intelektualca; O ulozu intelektualca u revolucionarnom pokretu*, oba in: *Marksizam u svetu* 1977, 1—2.
11. Konard G., Szelenyi I.: *The Intellectuals on the Road to Class Power*, New York, 1979. Pošto će u dalnjem biti reči o pozicijama moći intelektualca, izjavljujem da osnovnu tezu ove knjige — inteligencija kao vladajuća klasa u društvu racionalne redistribucije — ne prihvatom,